

DİVAN ŞİİRİ POETİKASI

(17. Yüzyıl)

Dr. Abdulkadir ERKAL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
KISALTMALAR	13
GİRİŞ	15
1. POETİKA VE ŞİİR	15
1.1. Poetika	15
1.1.1. Poetikanın tanımı	15
1.1.2. Batı edebiyatında poetika	18
1.1.3. Arap edebiyatında poetika	20
1.1.4. İran edebiyatında poetika	26
1.1.5. Türk edebiyatında poetika	32
1.2. Şiir	42
1.2.1. Şiirin tanımı	42
1.2.2. İslâm ve şiir	44

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.14-16. YÜZYIL ARASI DİVAN ŞİİRİ HUSUSİYETLERİNE GENEL BİR BAKIŞ	49
1.1.1. Mana ve edebî sanatlar	52
1.1.2. Mazmunculuk	53
1.1.3. Şiirde konu	55
1.1.4. Mistik semboller	58
1.1.5. Toplumsal gerçeklik	61
1.1.6. Duygusalılık ve romantizm	63
1.1.7. Şiir dili	64
1.2. Divan Şâirlerinin Şiir ve Şâir Üzerine Kendi Görüş ve Değerlendirmeleri..	68
1.2.1. Şiir	68
1.2.2. Şair	73
1.3. Tasavvufî şiirin karakteristik özellikleri	77
1.3.1. Tasavvuf ve divan şiiri	81

İKİNCİ BÖLÜM

2. 17. YÜZYIL DİVAN ŞİİRİ	85
2.1. Siyasî-Sosyal ve Kültürel Ortam	85
2.2. Edebî Ortam	87
2.2.1. Klasik üslup	88
2.2.2. Bediî üslup (Sebk-i Hindî)	90
2.2.3. Hikemî üslup	93
2.2.4. Mahallî üslup	94
2.3. 17. Yüzyıl Divan Şiirinde Görülen Yenilikler	95
2.3.1. Nazım şekillerinin muhtevalarında yapılan yenilikler	95
2.3.1.1. Kaside ve gazellerin muhtevalarında meydana gelen yenilikler	95
2.3.1.2. Mesnevinin muhtevasında meydana gelen yenilikler	96

2.3.2.Üslupta Yapılan Yenilikler	97
2.3.2.1. Sebk-i Hindî üslubu	97
2.3.2.2. Didaktik (Hikemî) üslup	101
2.3.2.3. Mahallî üslup	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 17. YÜZYIL DİVAN ŞİİRİ POETİKASI	105
3.1.NEF'Î'NİN POETİKASI	105
3.1.1.Nef'î'nin sanatının özellikleri	106
3.1.1.1.Belâgat	111
3.1.1.2.Ahenk	111
3.1.1.3.Mübâlâğa	113
3.1.1.4. Fahriyye (Övünme)	115
3.1.2.Nef'î'de Sebk-i Hindî özellikleri	117
3.1.3. Nef'î'ye göre şiir ve şair	120
3.1.3.1.Şiir	120
3.1.3.1.1 Nef'î'nin şiirinde öne çıkan kavramlar	131
3.1.3.1.1.1. Mana (Mazmun)	131
3.1.3.1.1.2.Hayal	133
3.1.3.1.1.3.Endişe (Düşünce-Fikir)	136
3.1.3.1.2.Nef'î'nin kendi şiiri ile ilgili değerlendirmeleri	138
3.1.3.1.2.1. Nef'î'nin şiiriyle ilgili benzetme unsurları	139
3.1.3.1.2.1.1.Şiirin kıymeti ile ilgili benzetme unsurları	139
3.1.3.1.2.1.1.1.Cevher (Gevher)	139
3.1.3.1.2.1.1.2. İnci	140
3.1.3.1.2.1.1.3.Genc (Hazine)	141
3.1.3.1.2.1.1.4.Gülistan (Gül bahçesi)	142
3.1.3.1.2.1.2.Şiirin büyüü ile ilgili benzetme unsurları	142
3.1.3.1.2.1.2.1.Sihir (Büyü)	142
3.1.3.1.2.1.2.2.Mu'ciz	143
3.1.3.1.2.1.3.Şiirin kudsîyeti ile ilgili benzetme unsurları	144
3.1.3.1.2.1.3.1.Seb'al Mesânî	144
3.1.3.1.2.1.3.2.Len Terânî	144
3.1.3.1.2.1.3.3.Nun ve'l Kalem	144
3.1.3.1.2.1.3.4.Âb-ı Hayât	145
3.1.3.2. Şair	145
3.1.3.2.1. Genel olarak şair	145
3.1.3.2.2. Nef'î'nin kendi şairliği üzerine görüşleri	149
3.1.3.2.2.1. Nef'î'nin şairliği ile ilgili kurduğu benzetme unsurları	151
3.1.3.2.2.1.1. Padişah (Hüsrev)	151

3.1.3.2.2.1.2. Güneş (Hurşîd)	152
3.1.3.2.2.1.3. Cengâver	152
3.1.3.2.2.1.4. Sâhir (Büyücü)	153
3.1.3.2.2.1.5. Peygamberler	153
3.1.3.2.2.1.6. Bahr (Deniz)	155
3.1.3.2.2.1.7. Tûtî (Papağan)	155
3.2. ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ'NIN POETİKASI	156
3.2.1. Şeyhülislam Yahyâ'nın sanatının özellikleri	156
3.2.2. Şeyhülislam Yahyâ'ya göre şiir ve şair	159
3.2.2.1. Şiir	159
3.2.2.1.1. Şeyhülislâm Yahyâ'nın kendi şiiri ile ilgili değerlendirmeleri	163
3.2.2.2. Şair	164
3.2.2.2.1. Şeyhülislâm Yahyâ'nın kendi şairliği ile ilgili değerlendirmeleri	166
3.3. NÂ'İLÎ'NİN POETİKASI	167
3.3.1. Nâ'ilî'nin sanatının özellikleri	168
3.3.1.1. Nâ'ilî'de Sebki Hindî özellikleri	173
3.3.2. Nâ'ilî'ye göre şiir ve şair	177
3.3.2.1. Şiir	177
3.3.2.1.1. Nâ'ilî'nin kendi şiiri ile ilgili değerlendirmeleri ...	185
3.3.2.1.2. Nâ'ilî'nin şiiriyle ilgili oluşturduğu benzetme unsurları	186
3.3.2.1.2.1. Âb-dâr	186
3.3.2.1.2.2. Âb-ı Hayât	187
3.3.2.1.2.3. Gevher (güher)	187
3.3.2.1.2.4. Dür (İnci)	188
3.3.2.1.2.5. Sihar-Büyü (Efsun, sihr)	188
3.3.2.1.2.6. Ateş (Sûz)	188
3.3.2.1.2.7. İ'câz (Mu'ciz)	188
3.3.2.1.2.8. Târ u pûd	189
3.3.2.2. Şair	189
3.3.2.2.1. Nâ'ilî'nin kendi şairliği ile ilgili değerlendirmeleri	191
3.3.2.2.2. Nâ'ilî'nin şairliği ile ilgili oluşturduğu benzetme unsurları	192
3.3.2.2.2.1. Pâdişâh (Hüsrev)	192
3.3.2.2.2.2. Güneş (Hurşîd)	192
3.3.2.2.2.3. Sâhir (Büyücü)	193
3.3.2.2.2.4. Sadef	193
3.3.2.2.2.5. Peygamberler	194
3.4. FEHÎM'İN POETİKASI	195
3.4.1. Fehîm'in sanatının özellikleri	196
3.4.1.1. Fehîm'de Sebki Hindî özellikleri	198
3.4.2. Fehîm'e göre şiir ve şair	201

3.4.2.1. Şiir	201
3.4.2.1.1. Fehîm'in kendi şiiriyle ilgili değerlendirmeleri	206
3.4.2.1.2. Fehîm'in şiiriyle ilgili oluşturduğu benzetme unsurları	207
3.4.2.1.2.1. Sihir	207
3.4.2.1.2.2. Mu'ciz (Î'câz)	207
3.4.2.1.2.3. İnci (Dür)	208
3.4.2.1.2.4. Gûy u Çevgân	209
3.4.2.2. Şair	209
3.4.2.2.1. Fehîm'in kendi şairliği ile ilgili değerlendirmeleri	213
3.4.2.2.2. Fehîm'in şairliği ile ilgili oluşturduğu benzetme unsurları	215
3.4.2.2.2.1. Bülbül	215
3.4.2.2.2.2. Padişah	216
3.4.2.2.2.3. Sâhir	216
3.4.2.2.2.4. Fânus	217
3.4.2.2.2.5. Peygamberler	217
3.5. NEŞÂTÎ'NİN POETİKASI	219
3.5.1. Neşâtî'nin sanatının özellikleri	219
3.5.1.1. Neşâtî'de Sebki-Hindî özellikleri	222
3.5.2. Neşâtî'ye göre şiir ve şair	224
3.5.2.1. Şiir	224
3.5.2.1.1. Neşâtî'nin kendi şiiriyle ilgili değerlendirmeleri ...	225
3.5.2.1.2. Neşâtî'nin şiiriyle ilgili oluşturduğu benzetme unsurları	226
3.5.2.1.2.1. Âb-dâr	226
3.5.2.1.2.2. Âb-ı Hayât (Âb-ı hayvân)	227
3.5.2.1.2.3. Âteş	227
3.5.2.1.2.4. İnci (Dür)	228
3.5.2.1.2.5. Dilber	228
3.5.2.1.2.6. Sihr	228
3.5.2.1.2.7. Gül	229
3.5.2.2. Şair	229
3.5.2.2.1. Neşâtî'nin kendi şairliği ile ilgili değerlendirmeleri	229
3.5.2.2.2. Neşâtî'nin şairliği ile ilgili oluşturduğu benzetme unsurları	230
3.5.2.2.2.1. Gavvâs	230
3.5.2.2.2.2. Sâhir	231
3.5.2.2.2.3. Hükümdâr (Sahib-kırân)	231
3.6. SÂBÎT'İN POETİKASI	231
3.6.1. Sâbit'in sanatının özellikleri	232
3.6.1.1. Sâbit'te Mahalî Üslup özellikleri	234
3.6.2. Sâbit'e göre şiir ve şair	237

3.6.2.1. Şiir	237
3.6.2.1.1. Sâbit'in kendi şiiriyle ilgili değerlendirmeleri	240
3.6.2.1.2. Sâbit'in şiiriyle ilgili oluşturduğu benzetme unsurları	242
3.6.2.1.2.1. Âb-dâr	242
3.6.2.1.2.2. Kumaş	242
3.6.2.1.2.3. Ma'cûn	243
3.6.2.1.2.4. Seb'a-i Muallaka	243
3.6.2.2. Şair	244
3.6.2.2.1. Sâbit'in kendi şairliği ile ilgili değerlendirmeleri ..	246
3.7. NÂBÎ'NİN POETİKASI	247
3.7.1. Nâbî'nin sanatının özellikleri	247
3.7.1.1. Nâbî ve Hikemî Şiir	252
3.7.2. Nâbî'ye göre şiir ve şair	255
3.7.2.1. Şiir	255
3.7.2.1.1. Mana	263
3.7.2.1.2. Dil	266
3.7.2.1.3. Nâbî'nin kendi şiiri ile ilgili değerlendirmeleri	268
3.7.2.1.4. Nâbî'nin şiiriyle ilgili oluşturduğu benzetme unsurları	271
3.7.2.1.4.1. Âb-dâr	271
3.7.2.1.4.2. Âb-ı Hızır (Âb-ı hayât)	272
3.7.2.1.4.3. Âteş-pâre	272
3.7.2.1.4.4. Hoş-kumaş	272
3.7.2.1.4.5. Sevgili (Âfet, mâh-rû)	272
3.7.2.1.4.6. Şebistân-ı Hayâl	273
3.7.2.2. Şair	274
3.7.2.2.1. Nâbî'nin kendi şairliği ile ilgili değerlendirmeleri ..	277
3.7.2.2.2. Nâbî'nin şairliği ile ilgili oluşturduğu benzetme unsurları	278
3.7.2.2.2.1. Meşşâta	278
3.7.2.2.2.2. Sarrâf	279
3.7.2.2.2.3. Hâk (Toprak)	279

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 17. YÜZYIL DIVAN ŞİİRİNİN GENEL POETİKASI	281
4.1. Şiir	281
4.1.1. Yeni (Orijinal) şiir	282
4.1.2. Saf şiir	285
4.1.3. Güzel şiir	287
4.1.4. Sağlam şiir	289
4.1.5. Aktıcı şiir	290
4.1.6. Lirik şiir	291
4.1.6.1. Âşıkâne	293

4.1.6.2.Pür-süz (Yakıcı)	295
4.1.6.3.Özlu	297
4.1.6.4.Rindâne	298
4.1.7.Garip şiir	298
4.1.8.Sade ve Basit şiir	299
4.1.9.Eleştirel şiir	300
4.1.10.Şiir ve düşünce	301
4.1.11.Şiir ve ilim	303
4.1.12.Şiir ve mana	304
4.1.13.Şiir ve mûsiki	306
4.1.14.Şiir ve ilham	308
4.2.Şair	310
4.2.1. Osmanlıda şair olmanın ilk adımları	310
4.2.1.1. Teoriye yönelik	310
4.2.1.2. Uygulamaya yönelik	312
4.2.2. Şairliğin vasıfları	313
4.2.2.1. Orijinallik	314
4.2.2.2. Yenilik	314
4.2.2.3. Değişkenlik	315
4.2.2.4. Şeffaflık	316
4.2.2.5. Renklilik	317
4.2.2.6. Karakter	317
SONUÇ	319
BİBLİYOGRAFYA	323
Divanlarda Yer Alan Şiir ve Şairle İlgili Kavramlar Dizini	335
DİZİN.....	358